

HALK ŞİRİNDE HOŞGÖRÜ

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin RAYMAN

Hoşgörü; herşeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu olarak tanımlanır.¹

Dilimizde hoşgörü kelimesiyle birlikte müsamaha kelimesinin de kullanıldığını görüyoruz. Müsamaha kelimesinin aslı, Arapça semh olup cömert anlamındadır. Buradaki cömertlikten amaç, başkalarına karşı anlayış ve yumuşak davranmaktır. Müsümaha, şiddet ve güçlük gösterecek yerde kolaylık ve yumuşaklık göstermektir.²

Hoşgörünün batı dillerindeki karşılığı ise tolerance'dır. Bu kelime de tol kökleriyle ilgili olan tolo (kaldırmak) ve tuli (taşımak) fiilleriyle akrabadır. Tolera bir yükü taşımak, tahammül etmek, desteklemek demektir. İslamiyet öncesi ve sonrası Türk toplumunda hoşgörü anlayışı mevcuttur. Nitekim İslamiyetin etkisi altında yazılan ilk eserlerden biri olarak kabul edilen Kutadgu Bilig'de³ şu şekilde ifadeleri görmek mümkündür. "Beyler kime gözleri ile güler bakarlarsa onun akılı ve gönlü yerinde olur, kendisine güven gelir." Bu örnekte gösteriyor ki hoşgörüyü Avrupalıların tekelinde sanmak büyük hatadır. Avrupa'dan önce İslâm dünyasında hoşgörünün varlığı görülmektedir. Meselâ, "Dinde zörlama yoktur, sizin dininiz size benim dinim bana aittir"⁴ ayetleri dini inanç konusunda zorlamadan kaçınılmasını toleransa önem verilmesi gereğine işaret etmektedir.

Batıda hoşgörü konusu üzerinde ilk duran filozoflar Locke (1632-1704) ve Voltair'dir. Bu filozoflar yalnız dini inançlar konusundaki toleranstan söz etmişlerdir. Tarihteki Otuz Yıl Savaşları'nın nedeni de din ve mezhep ayrılığıdır. Avrupa'da hoşgörü ile ilgili yazılar bu savaşlardan sonra gündeme gelmiştir.

Türk edebiyatında hoşgörü deyince elbette ilk akla gelen isimler Mevlana ve Yunus

Emre olmaktadır. Mevlâna, bir taraftan sevgi ve hoşgörünün her türlü ayıbı örteceğini söylerken, diğer taraftan da hoşgörü sahibi kişinin, herkesin anlayışına, mizacına uygun muamele etmesini savunur.⁵ Tasavvuf düşüncesine göre, dünyadaki canlı ve cansız varlıkların yaratıcısı Tanrı'dır. Bu yüzden soy, din, renk, ekonomi farkı gözetmeksizin herkesi sevmek gerekir. İşte tasavvufun bu güzel düşüncelerine Yunus Emre şu mısralarla katılır.

Yaratılmışı hoş gör

Yaradan'dan ötürü

Karacaoğlan ise esmer, buğday tenli olmasından dolayı kendisini hor gören bir güzelle karşı savunma yapar:

Beni kara diye yerme

Mevlâm yaratmış hor görme

Elâ göze siyah sürme

Çekilir kara değil mi⁶

Cumhuriyet dönemi halk şairlerinden Aşık Veysel ise, ikilğin dünyadan kovulmasını, bencillik duygularının ortadan kaldırılmasını, yanlış saplantılardan uzaklaşılmasını önererek şöyle der:

Beni hor görme kardeşim

Sen altınsın ben tunç muyum

Aynı vardan var olmuşuz

Sen gümtüşün ben sac muyım

Kimi molla, kimi derviş

Allah bize neler vermiş

Kimi arı çiçek dermiş

Sen balsem da ben çeç miyim

Topraktandır cümle beden

Nefsini öldür ölmeden

Böyle emretmiş Yaradan

Sen kalemsin ben uç muyum

Tabiata Veysel âşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcuyuz yoldaşık
Seni yolcusun ben bac mıyım⁷

Yine aynı şair öteki şiirlerinde de bu ko-
nuya eğilir.

Kürt'ü Türk'ü ne Çerkez'i
Hep Adem'in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yalnız var mı ve neresi

Kur'an'a bak İncil'e bak
Dört kitabın dördü de hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatta yüz karası⁸

Çalışalım kurtulalım buhrandan
Nedir senlik benlik usandık candan
İrkımız neslimiz aynı bir kandan
Yurdun yaraların saralım kardaş.⁹

Ozan Rehberi, insanların birbirlerini kır-
malarına, kötülüğe kafa yormalarına kızar ve
laf gezdirip, gıybet yapanlara karşı çıkarak
şöyle seslenir:

.....
Arif olan bencillığe bürünmez
Çok iş yapmış gibi türlü görünmez
Aydın insan gerçeklerden arınmak
Sen seni meth etme el takdir etsin

.....
Ozan Rehberi'yim zarar vermeden
Kimseyi bölmeden küçük görmeden
Cehalete uyup gönül kırmadan
Yunus gibi sevgi ile yoralım

Bencil olmak değil adam olmalı
Erdemli kişiler böyle bilmeli
Kırdıysan birini gönül almalı
İnsanı kırıcı üzücü olma¹⁰

Âşık Beyanî, kin, kibir gibi kara lekelerin
insanların gönüllerinden çıkarılması gereğine
inanır.

.....
Hoşgörülü ol ki örnek olasın
Doğandan öleden ibret alasın
Halkın hizmetinde Hakk'ı bulasın
Çalışmak insanı yoramaz oğul

Çoğunluklar azınlığı ezerse
Hor görerek muhabbeti bozarsa
Bundan dünya bir çıkmaza düşerse
Onda sen kusurlu görülmeyesin¹¹

İnsanoğlu, doğruyu bırakıp eğri yola sa-
parsa kendisine zararı dokunur. Kişi darda
kalanlara, düşkünlere el uzatmalı, âlemleri
yaratanın aşkı için kimseyi hor görmemelidir.
Arif meclislerinde çiğler pişer. Affetmek er
kişinin şanına düşer. İyilik ve hoşgörü insana
olgunluk kazandırır. Âşık Emîni'nin bu konu-
daki görüşleri şöyledir:

Merhamet yaraşır gönül köşküne
Uzat elin darda kalan düşküne
Âlemleri yaratanın aşkına
Hor görme kimseyi affedici ol

Allâmeyi cihan olşan dünyada
Hor görme kimseyi affedici ol
Kusursuz kul olmaz, hoş görmek gerek
Hor görme kimseyi affedici ol.¹²

Âşık Feymani:
Arkadaş hor bakma sen şu Mehmet'e
Cennet-i alâ'ya gitti bu Mehmet
Düşman kurşununa vatan uğruna
Sinesini siper tuttu bu Mehmet¹³

Âşık Halil Karabulut da insanların senli-
ği, benliği, gururu bırakmalarından yanadır.

.....
Kusur aramadan gönül kırmadan
Nefsi semirtmeye fırsat vermeden
Sakatı sayrıyı hiç hor görmeden
Hoşgörüyle gönül almalı diyor.¹⁴

Dilde, dinde ırkta fark olsa bile hoşgördü-
den uzak olunmamalıdır.

Unutma sözümü ömür boyunca
Sabreyle ilimin taşına yavrum
Rakiplerin kem sözünü duyunca
Kin atınan düşme peşine yavrum

Nazar eyle şu âleme arkadaş
Gel ayrı mı birbirinden iy'ce bak
Hakir görme insanoğlu hep gardaş
Kul ayrı mı birbirinden iy'ce bak.¹⁵

Şeref Taşhova:
Kibir insanları yiyer bitirir
En sonunda herşeyini yitirir
Ölçüsüz söz başa bela getirir
Sen yaptığın zannetme ki el yapar 16

Ali İzzet:
Bir Allah'ı tanyalım
Ayrı, gayrı bu din nedir
Senlik benliği nidelim
Bu kavga dövüş kimledir. 17

Dünyanın küreselleştiği globalleştiği bir dönemde "hoşgörü" nün gündeme gelişi veya getirilişi öyle sanıyorum ki insanlar arası barışın, dostluğun sevginin pekiştirilmesine yardımcı olacaktır. Zaten günümüzde insanların veya devletlerin ekonomik ve teknolojik güçlerini kötüye kullanması kabul görececek bir davranış şekli değildir. Bu konuda en büyük dileğimiz toplumların, milletlerin mensup olduğu ırktan veya dini inançlarından ötürü baskıya, saldırıya uğramamalıdır. Bugüne kadar birçok imparatorluk yıkılmış, duvarlar yerle bir olmuş, ideolojiler iflas etmiş, ancak bazı düşünceler ve değer yargıları geçerliliklerinden asla birşey kaybetmemiştir. Hoşgörü adı verilen davranış şekli de bunlardan birisidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki insanlar nefreti atmaları, sevgiye koşmalıdırlar. İnsanlar arasındaki kalıcı barış, karşılıklı güven, birlikte güzelliklere ulaşma ancak hoşgörü ile mümkündür.

DİPNOTLAR

- 1 Türkçe sözlük (TDK), Ankara 1988, C.II, s. 653.
- 2 Mütercim Asım, Kâmus Tercümesi, İstanbul 1225, 4 cilt, s. 1/904
- 3 Yusuf Haşhaçlı, Kutadgu Bilig, Çev. Reşit Rahmeti Arat s. 54.
- 4 Kur'an, Kâfirün, 109/6.
- 5 Mevlâna Celâl al Din Rûmî, Masnaevi-i Manavî, London 1925, (Çev. M.Muhlis Koner, Mesnevinin Özü, Konya 1961. s. 308)
- 6 Cahit Öztelli, Karacaoğlan Bütün Şiirleri, İstanbul 1970. Şiir no: 337.
- 7 Âşık Veysel, Dostlar Beni Hatırlasın, İstanbul 1970, s. 40.
- 8 A.g.e. s. 61.
- 9 A.g.e. s. 63.
- 10 Ozan Rehberi, Duygunun İncileri, Ankara 1990, s. 51.
- 11 Âşık Beyanî, Beyan Ettiklerim, Ankara 1990, s. 33.
- 12 Âşık Eminî, Gönül Deryası, Ankara 1990, s. 33.
- 13 Âşık Feymanî, Ahu Gözlüm, Ankara 1991, s. 45.
- 14 Yunus Emre Şiirleri, Ankara 1991, s. 45.
- 15 Kul Gazi, Rüzgarda Kekik, Ankara 1990, s. 38.
- 16 Şeref Taşhova Gönül Bahçesi, Ankara 1990, s. 57.
- 17 A.Ü.SBF Dergisi, Aralık 1973, Cilt 38, No: 3-4.

BİZİ GELEN DERGİLER

ACADEMIA-Metin Boşnak, C.Ü. İngiliz Dili ve Ed. 58140 Kampüs/SIVAS • BALIKESİR
AKADEMİ-Anafartalar Cad. 92 BALIKESİR • BİLGE-AKM Başkanlığı Atatürk Bulvarı,
225 Kavaklıdere/ANKARA • BİTİÇ-Postbus 9642 2003 LP Haarlem The Netherlands
(HOLLANDA) • BOZOK-GMK Bulvarı 63/8 Maltepe/ANKARA • BÜNYAN KÜLTÜRÜ-
P.K. 9 Bünyan/KAYSERİ • CEM-Abide-i Hürriyet Cad. 282/9 80270 Şişli/İSTANBUL •
DOĞU TÜRKİSTANIN SESİ-Millet Cad. Küçükaşaray Apt. 26/3 Aksaray/İSTANBUL
• ERCİYES-P.K. 218 KAYSERİ • FOLKLOR/EDEBİYAT-Meşrutiyet Cad. 17/22 Kızı-
lay/ANKARA • HACI BEKTAŞ VELİ-G.Ü. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma
Merkezi Gazi Eğitim Fak. D Blok Teknikokullar/ANKARA • İLESAM BÜLTENİ-İzmir
Cad. 33/16 Kızılay/ANKARA • KARAGÖZ-UNİMA Türkiye Millî Merkezi Haber Bülteni-
PK. 67 06441 Yenışehir-ANKARA • KARDAS EDEBİYATLAR-P.K. 51 Ege Üniversitesi
Borneva/İZMİR • KIRIM-P.K. 162 Kızılay/ANKARA • REHBERCE-Onur Sokak 68/5
Maltepe/ANKARA • SİZE-Klodfarer Cad. Servet Han 41, Kat:3/33 Çemberlitape/İSTAN-
BUL • ŞAFAK-Korai 20 60100 Komotoni/GREECE • TÜRK YURDU-P.K. 429 Kızı-
lay/ANKARA • TÜRKEVİ-Postbus 68070-1040 HB Amsterdam/HOLLANDA • TYB TKS
BÜLTENİ-İzmir Cad. 42/9 Kızılay/ANKARA • TÜRKÜN SESİ-Postboks 9894 Grönland,
0135 Oslo/NORWAY • ÜLKÜ OCAĞI-Fevzi Çakmak Sok-1, 6/2 Kızılay/ANKARA • VAR-
LIK-Hıyabani Filistinî Şimalî, 151, Dr. Cevat Heyet, Tahrân/İRAN •